

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta Ivara Kalviņa uzruna LZA rudens pilnsapulcē, 2022. gada 24. novembrī

Augsti godātie LZA pilnsapulces viesi, augsti godājamā LZA saime, cienījamās dāmas un godātie kungi!

Man ir tas gods sveikt jūs LZA rudens pilnsapulcē!

Tradicionāli šī pilnsapulce ir veltīta divu izcilāko LZA locekļu godināšanai, kuri šogad saņem LZA augstāko apbalvojumu – LZA Lielo medaļu, kā arī balsošanai par jauno akadēmijas locekļu un korespondētājlocekļu, kā arī ārzemju locekļu ievēlšanu.

Vispirms es gribētu no sirds apsveikt šī gada LZA Lielās medaļas laureātus – LZA īsteno locekli, Latvijas Universitātes (LU) profesori, LU Literatūras un mākslas institūta vadošo pētnieci Māru Gruduli un LZA ārzemju locekli, Hjūstonas universitātes profesoru ķīmijā Olafu Dauguli ar LZA augstākā apbalvojuma piešķiršanu un novēlēt viņiem arī turpmāk nest Latvijas zinātnes un LZA vārdu pasaulē, kā arī labu veselību un laimi personīgajā dzīvē! Ar lielu interesi gaidu abu laureātu priekšlasījumus LZA saimei un Latvijas sabiedrībai!

Ar lepnumu šodien varam sveikt ar valsts augstāko apbalvojumu Triju zvaigžņu ordeni apbalvotos LZA īsteno locekli Benediktu Kalnaču un LZA goda doktoru Leo Dribinu, kā arī LZA korespondētājlocekli Sanitu Osipovu.

Tāpat sveicam arī pēc ranga otra augstākā valsts apbalvojuma – Ministru kabineta balvas 2022 saņēmējas akadēmiķi Maiju Dambrovu un LZA korespondētājlocekli Sanitu Zuti.

Varam būt lepnī un sveikt arī ar Atzinības krustu apbalvotos LZA korespondētājlocekli Jāni Valdmani, LZA korespondētājlocekli Andi Lazdiņu, kā arī LZA īsteno locekļus Aivaru Bērziņu, Jāni Kloviņu un Māru Pilmani.

Sveicam ar Valsts prezidenta cildinājuma raksta saņemšanu – LZA goda locekli Eduardu Kļaviņu un akadēmiķi Janīnu Kursīti-Pakuli.

Tāpat sveicam arī LZA goda locekli Māru Zālīti ar Valsts prezidenta medaļas piešķiršanu, kā arī Ministru kabineta atzinības rakstu saņēmušos akadēmiķi Ēriku Jēkabsonu un akadēmiķi Janīnu Kursīti-Pakuli.

Ar gandarījumu varam sveikt Baltijas Asamblejas balvas zinātnē 2022. gada laureātus Gustavu Strengu, Andri Levānu, Renāti Bergu un Lauru Kreigeri-Liepiņu. Latvijas zinātniekus apbalvoja par kolektīvo monogrāfiju “Rīgas jezuītu kolēģijas grāmatu krājuma (1583-1621) katalogs. Krājuma vēsture un rekonstrukcija”.

Tāpat sveicam mūsu akadēmiķi Ēriku Jēkabsonu, ko ALLEA jeb *All European Academies of Sciences and Humanities* ģenerālā asambleja ir ievēlējusi ALLEA valdē.

Atvainojiet, ka laika limita dēļ es šodien neminēju tos daudzus LZA saimes locekļus, kas ar savu darbību ir izpelnījušies LZA vārdbalvas savās nozarēs, jo LZA nodaļas tos

ir nominējuši un suminājuši. Mēs visi lepojamies ar iespēju LZA būt kopā ar labākajiem.

Augstie apbalvojumi mūsu izcilajiem kolēģiem liecina par LZA locekļu būtisko ieguldījumu valsts attīstībā, un LZA lomas un atpazīstamības izaugsmi arī Baltijas reģionā.

Izmantojot šo iespēju – uzrunāt LZA saimi klātienē – , es vēlētos arī sniegt nelielu ieskatu LZA darbībā laika posmā no pavasara pilnsapulces.

Nav nekāds noslēpums, ka šis laika posms ir pagājis kara zīmē, kad mēs visi dzīvojam līdzī Ukrainas tautai, tās pašai izdzīvīgajā cīņā ar Krievijas agresiju – par savas un visas Eiropas tautu tiesībām uz brīvību, demokrātiju un mieru. Slava Ukrainas tautai un tās varoņiem!

Es sirsnīgi pateicos visiem tiem LZA locekļiem, kas atrada par iespējamu ziedot kontā, ko LZA ir izveidojusi Ukrainas zinātnieku atbalstam. Par savāktajiem līdzekļiem LZA ēkā uzturas Ukrainas zinātnieks ar dzīvesbiedri, kas tagad turpina savu zinātnisko darbību RTU. Tāpat par saziņotajiem līdzekļiem LZA apmaksāja Ukrainu zinātnieces nedēļu ilgu komandējumu uz Latviju zinātniskās sadarbības projekta īstenošanai. LZA ir piedalījies un piedalīsies arī citos atbalsta pasākumos Ukrainai līdz pilnīgai tās uzvarai un ekonomikas atdzimšanai!

Tradicionāli galvenās LZA zinātniskās aktivitātes notika četrās LZA nodaļās un Senātā. Šajā periodā galvenā vērība tika veltīta tam, lai noklausītos to zinātnieku pārskata referātus par saviem pētījumiem, kuri pretendē uz ievēlēšanu LZA korespondētājlocekļa vai LZA īstenā, vai arī ārzemju locekļa amatos, un kopumā tie bija 30 referāti. LZA vadība pateicas visām nodaļām un LZA Senātam par milzīgo ieguldīto darbu, izvērtējot šo pretendentu zinātnisko darbību.

Tāpat pateicamies visiem mūsu kolēģiem, kas piedalījās L'Oréal Baltic, UNESCO LNK un LZA balvas "Sievietēm zinātnē" un citu balvu pretendentu atlasē un viņu zinātniskā devuma izvērtēšanā. Īpaši gribētu pateikties LZA Senāta zinātniskajai sekretārei Almai Edžiņas kundzei, kas iznesa organizatoriskā darba galveno smagumu šajos atlasē procesos.

Paralēli šīm aktivitātēm atsevišķas LZA nodaļu sēdes tika veltītas Latvijas sabiedrību interesējošo tēmu apspriešanai. Ķīmijas, bioloģijas un medicīnas zinātņu nodaļai tās bija "Imunizācijas aktualitāte un sasniegumi sabiedrības veselībā Latvijā un pasaulē", kā arī "Anatomikuma vēsturiskās kolekcijas". Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļa savukārt organizēja un piedalījās starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Latvijas Republikas Satversmei 100", kurā ar referātiem uzstājās Valsts prezidents Egils Levita kungs un Vācijas federālais prezidents Franks Valters Šteinmeiers. Aktuāls notikums bija arī nodaļas iniciētā saruna par karu Ukrainā un Latvijas aizsardzību ar Latvijas Republikas aizsardzības ministra padomnieku militārajos jautājumos, ģenerālleitnantu Raimondu Graubi un NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centra direktoru Jāni Sārtu.

Savukārt Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļa no sabiedrībai būtiskiem jautājumiem citu starpā vairākas sēdes veltīja enerģētikas jautājumiem, diskutējot par atomenerģētikas

iespējamo attīstību un alternatīvajiem enerģijas ieguves veidiem Latvijā, kā arī organizēja un piedalījās Pasaules Enerģijas padomes Latvijas Nacionālās komitejas sēdē, kā arī diskutēja par STEM izglītības veicināšanai nepieciešamajām darbībām Latvijā.

Man gribētos atzīmēt, ka Lauksaimniecības un meža zinātnes nodaļa akadēmijā ir viena no tām, kas visaktīvāk iesaistās tautas saimniecības attīstības veicināšanas pasākumos, tai skaitā arī galvenajos zināšanu popularizēšanas pasākumos nozarē, tādos kā “Sējējs 2022”, jauno zinātnieku sasniegumu vērtēšanas pasākums “Ražas svētki Vecaucē 2022”, lauka izmēģinājumu un laboratoriju eksperimentu izbraukuma skatēs.

Atļaujiet man šodien plašāk nepakavēties pie LZA nodaļu darbības raksturošanas, jo jūs katrs esat ikdienā tajās iesaistīti, bet dot nelielu ieskatu LZA vadības aktivitātēs, kuras bija vērstas uz iesaisti augstākās izglītības un zinātnes procesu atbalstam Latvijā un LZA prestiža celšanā.

Ar prieku varu informēt pilnsapulci par to, ka LZA nodaļas savulaik atsaucās LZA vadības aicinājumam piedāvāt projektus potenciālajām valsts pētījumu nozaru programmām. Šis darbs nav bijis veltīgs, un pirmo reizi vēsturē mums ir izdevies panākt, ka Ekonomikas ministrija ir atbalstījusi zinātni, pētniecību un inovāciju, izveidojot ilgtermiņa mērķorientētas pētniecības programmas, kas tiks finansētas no Inovāciju atbalsta fonda līdzekļiem.

Atskatoties uz pagājušo periodu, es gribētu izteikt lielu paldies Ministru kabinetam kopumā un it īpaši Finanšu ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai, ka viņi ir atsaukušies LZA lūgumam un ir nodevuši LZA īpašumā augstceltnes ēku, kā arī šim gadam ir palielinājuši LZA infrastruktūras finansējuma atbalstu par 54 tūkstošiem eiro, kas ļaus mums daļēji segt izdevumus iebrikušā jumta remontam. Tas būtībā ir pirmais vērā ņemamais atbalsta palielinājums LZA darbībai kopš 2008. gada, kad dramatiski tika samazināts valsts atbalsts zinātniskajām institūcijām, tajā skaitā LZA.

Cerot uz izpratni, LZA Prezidijs ir lēmis lūgt valsts un Rīgas pašvaldības atbalstu, lai varētu nomainīt desmit dekoratīvos panno ar sirpja un āmura motīviem, kas 34 kvadrātmetru platībā 61 metra augstumā ir iestrādāti LZA torņa daļas fasādē. Tas nebūs ne vienkāršs, nedz lēts pasākums, jo tam ir nepieciešams gan izstrādāt jauno panno dizainu, gan saskaņot to ar Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi, gan izgatavot un uzstādīt šos panno, pirms tam demontējot vecos. Tomēr LZA vadība ir nolēmusi pielikt visas pūles, lai PSRS simbolika nerotātu mūsu mājas.

LZA vadība ir turpinājusi aktīvi darboties, lai būtiski palielinātu LZA ietekmi valstī notiekošajos procesos. Pateicoties LZA ekspertu ieteikumiem, šī gada pavasarī izdevās pārtraukt Veselības ministrijas iecerētos ekonomiku graužošos ierobežojošos pasākumus Covid-19 apkarošanas jomā. Lielu lomu tajā nospēlēja LZA nodibinātais ‘Lieliskais piecinieks’ – Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība un LZA, kas nāca ar vienotu, LZA izstrādātu, pozīciju šajā jautājumā.

Šovasar ‘Lieliskais piecinieks’ izstrādāja Sadarbības memorandu, ko parakstīja arī Saeimā iekļuvušās partijas, un kas paredz, ka ‘Lieliskais piecinieks’ un LZA tā

sastāvā tiks iesaistīti Latvijai būtisku lēmumu un likumu izstrādē. Pārbaudes akmens partiju gatavībai pildīt priekšvēlēšanu gaisotnē parakstītos solījumus ir jaunās valdības deklarācijas izstrāde.

Nav nekāds pārsteigums, ka LZA ir sniegusi savus priekšlikumus tieši izglītības un zinātnes jomas darba grupā, kaut gan mēs joprojām varētu vēlēties lielāku ‘Lieliskā piecinieka’ iesaisti.

Neskatoties uz to, LZA kopīgi ar sadarbības partneriem pieliks visas pūles, lai Latvijai būtiski lēmumi netiktu pieņemti bez zinātniska pamatojuma un to ietekmes modelēšanas, it īpaši tajās jomās, kas skar augstāko izglītību, zinātni, pētniecību un inovāciju.

Kā viens no LZA soļiem ir arī ‘Lieliskā četrinieka’ nodibināšana, kuru veido visu četru valsts zinātnes universitāšu padomju priekšsēdētāji, kas jau ir izstrādājuši un iesnieguši Valsts prezidentam savus priekšlikumus par augstākās izglītības un zinātnes attīstībai nepieciešamajiem pasākumiem, kas būtu iekļaujami valdības deklarācijā.

Šajā gadījumā tas, ka IZM izvēlējās LZA prezidentu virzīšanai Latvijas Universitātes padomes sastāvā, un tai sekojošā padomes locekļu izvēle uzticēt LZA prezidentam Latvijas Universitātes padomes priekšsēdētāja amatu, būtiski palielina arī LZA iespējas iesaistīties augstākās izglītības sistēmas attīstībā.

It īpaši gribu atzīmēt mūsu vienošanos par LZA un LU stratēģisko sadarbību zinātnes un augstākās izglītības tālākajā attīstībā. Tā dos iespēju sadarboties arī LZA ēkas un tās lomas transformācijā par Zinātnes, pētniecības un inovācijas platformu, sava veida Silīcija ieleju, kurā sava vieta atrastos gan skolnieku padziļinātas izglītošanas un zinātnes, kā arī inovāciju popularizēšanas pasākumiem, gan pašam produktu un tehnoloģiju izstrādes procesam nepieciešamās ekosistēmas elementu izveidei.

LZA aizvien vairāk palielina arī savu sadarbību ar Latvijas ministrijām. Tā, līdztekus sadarbībai ar Ekonomikas ministriju, LZA attīsta sadarbību ar Zemkopības ministriju, ar ko šī gada maijā kopīgi ar Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmiju tika noslēgts ikgadējais sadarbības līgums, kas ļaus mums attīstīt jau uzsāktās iniciatīvas un rast jaunas iespējas turpmākajai pētniecības attīstībai lauksaimniecībā un meža nozarē.

Noplokt Covid-19 pandēmijas vilnim pasaulē, LZA ir palielinājusi savas aktivitātes arī starptautiskās sadarbības jomā, par kurām es laika trūkuma dēļ šodien nestāstīšu.

Nobeigumā es gribētu sirsnīgi pateikties ikvienam LZA saimes loceklim, kas ir piedalījies LZA darbībā, bet it īpaši LZA sekretariātam un LZA Senāta un nodaļu darbiniekiem, LZA Valdei, LZA Vēstu redakcijas darbiniekiem, LZA Lietu pārvaldes kolektīvam, Starptautisko sakaru departamenta darbiniekiem, LZA galvenajai arhīvistei Rūtai Skudrai, kā arī personīgi Elmāram Langem, Ilzei Stengrevicai un Ilonai Gehtmanei-Hofmanei par informatīvo atbalstu un LZA darbības popularizēšanu, kā arī LZA Prezidijam un LZA viceprezidentiem par ieguldījumu LZA darbības nodrošināšanā.

Novēlu mums visiem šodien ražīgu darbu un sekmīgas jauno LZA locekļu vēlēšanas!